

УДК 336.71

В. М. Фурман,
 д. е. н., доцент, професор кафедри менеджменту та економічної безпеки,
 Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси
 Н. В. Зачосова,
 к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту,
 Східноєвропейський університет економіки і менеджменту, м. Черкаси

СУЧАСНІ ЗАГРОЗИ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ВІТЧИЗНЯНИХ ФІНАНСОВИХ УСТАНОВ (НА ПРИКЛАДІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ І СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ)

V. Furman,
 Doctor of Economics, associate professor, Professor of Management
 and Economic Security Department, Cherkasy National University of Bogdan Khmelnytsky, Cherkasy
 N. Zachosova,
 Ph.D., associate professor, assistant professor of finance and credit,
 the Eastern University of Economics and Management, Cherkasy

THE CURRENT THREATS TO THE ECONOMIC SECURITY OF DOMESTIC FINANCIAL INSTITUTIONS (FOR EXAMPLE, BANKS AND INSURANCE COMPANIES)

Конкретизовано особливості функціонування фінансових установ в умовах економічної нестабільності та у тих умовах господарювання, що склались нині в Україні. Визначено перелік сучасних загроз нормальній діяльності вітчизняних банківських установ і страхових компаній, проведено їх розподіл на внутрішні та зовнішні відповідно до природи їх походження. Наведено статистичні дані щодо окремих параметрів, якими характеризуються банківська система та страховий ринок. Зроблено прогноз щодо того, як відбуватиметься функціонування банків та страхових компаній без вжиття належних заходів щодо підтримки високого рівня їх економічної безпеки. Обґрунтовано значення економічної безпеки банківських установ та страхових компаній для фінансової, економічної та національної безпеки держави. Доведено вплив державних регуляторних органів на рівень економічної безпеки фінансових установ.

The peculiarities of financial institutions activities in times of economic instability and those economic conditions prevailing now in Ukraine are concretized. The list of threats to normal activity of domestic banks and insurance companies are given, their distribution to internal and external according to the nature of their origin is made. Statistics data of individual parameters, which characterized the banking system and insurance market, are shown. The forecast of how the banks and insurance companies will operate without taking appropriate measures to maintain a high level of economic security is done. The importance of economic security of banking institutions and insurance companies to financial, economic and national security is grounded. The influence of state regulators on the level of economic security of financial institutions is proven.

*Ключові слова: банківські установи, страхові компанії, економічна безпека, загрози, небезпеки, ризики.
 Key words: banks, insurance companies, economic security, threat, danger, risk.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Сучасний стан економіки України важко назвати стабільним. У 2015 рік наша країна увійшла обтяжена

численними загрозами для своєї національної безпеки та особистої безпеки кожного громадянина. Серед соціальних та економічних ризиків України експерти усе частіше називають технічний дефолт, рейдерський перелік власності, втечу капіталів, аграризацію економіки, дефіцит продовольства і соціальний вибух. Різке

зростання тарифів, цін на паливо та продукти харчування змушують населення від збереження частини своїх фінансових ресурсів перейти до їх споживання, що неминує призводить до падіння попиту на фінансові послуги. Таким чином, фінансова система України та її учасники, найбільш активними із яких наразі є банківські установи та страхові компанії, відчувають нині різке падіння рівня власної економічної безпеки. Аби його зупинити, вітчизняним фінансовим установам необхідно взяти за практику проводити перманентний моніторинг загроз зовнішнього та внутрішнього походження. Своєчасний вияв факторів ризику дозволить розробити механізми ефективного реагування на них та сформувати ресурси для компенсації негативних наслідків їх впливу на результати діяльності банківських установ та страхових компаній.

Важливим науковим та практичним завданням, яке ставить перед собою нині уряд країни, є підтримка належного стану національної безпеки держави. Банківська безпека та безпека небанківського фінансового сектору є складовими фінансової безпеки країни, яка, у свою чергу, займає не останнє місце у структурі національної безпеки. Таким чином, вирішення проблеми вчасної ідентифікації банківськими установами та страховими компаніями загроз, реалізація яких може мати негативний вплив на стан їх економічної безпеки, набуває наразі актуальності та вимагає пильної уваги з боку наукової спільноти.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукової літератури, присвяченої проблемі конкретизації загроз економічній безпеці сучасних банків та страхових компаній, свідчить про те, що наразі ця тематика не знайшла належного відображення у авторитетних дослідницьких джерелах. Так, спроби узагальнення ризиків та небезпек, що супроводжують діяльність банківських інституцій, знаходимо у роботах таких вчених, як М.І. Зубок [1], В.В. Коваленко [2], О.Д. Вовчак, Ю.О. Самура, В.А. Сидоренко, В.А. Вареник [3], О.Р. Алавердов [4], С.М. Яременко [5]. Загрозам безпеці страхових компаній присвятили праці Р.І. Тринько, О.Й. Жабинець [6]. Проте частіше трапляються дослідження загроз, що є притаманними для певної складової економічної безпеки фінансових посередників, наприклад, Р.С. Вовченко деталізує чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки [7], В.Я. Вовк, Р.С. Вовченко розглядають загрози внутрішнього і зовнішнього середовища у контексті забезпечення фінансової безпеки банку [8; 9], О.М. Гладчук [10], Н.Г. Нагайчук [11] цікавляться проблемами фінансової безпеки страхових компаній, Я.В. Жарій досліджує загрози фінансово-інформаційної безпеки банківської системи України [12]. Деякі дослідники фокусують свою увагу на конкретній небезпеці діяльності фінансового посередника, як це робить С.І. Мельник [13]. Найбільш сучасна із розглянутих наукових робіт датується першою половиною 2014 року. Вважаємо, що з тої пори у фінансовій системі України проявились нові види ризиків для економічної безпеки фінансових установ, а традиційні загрози стали ще більш інтенсивними, зважаючи на економічну нестабільність

у державі. Тому нині не зайвим буде критичний погляд на проблеми економічної безпеки банківських установ та страхових компаній як найбільш активних фінансових посередників, діяльність яких становить основу фінансової безпеки держави.

ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Провідними дослідниками сучасності постійно здійснюються спроби систематизації та класифікації загроз, що супроводжують діяльність вітчизняних фінансових установ, зокрема таких розповсюджених видів фінансових посередників, як комерційні банки та страхові компанії. Матеріалів, що стосуються проблем ризик-менеджменту суб'єктів господарської діяльності більш ніж достатньо. Проте нині учасники банківського сектору та страхового сегменту фінансового ринку стикнулись із такими видами небезпек, що не були характерними для економіки України з моменту здобуття нею незалежності. Зокрема мова йде про воєнні дії на Сході країни, політичну кризу, небувалу соціальну напругу. Підсилені тенденціями глобалізації, ці небезпеки уже чинять руйнівний вплив на фінансову систему держави, а їх наслідки у перспективі важко навіть передбачити. Тому тема ідентифікації загроз економічній безпеці фінансових установ знову набуває актуальності, а дане дослідження планується присвятити виявленню таких із них, що не були раніше характерними для фінансових установ з метою визначення необхідних векторів розвитку технологій їх ризик-менеджменту.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті є окреслення переліку сучасних загроз економічній безпеці вітчизняних банків та страхових компаній. Реалізація поставленої мети дозволить закласти наукове підґрунтя для розробки механізмів протидії негативному впливу на результати господарської діяльності фінансових установ загрозливих реалій сучасності та компенсації можливих втрат від їх впливу на фінансово-економічний стан банківських установ та страхових компаній.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проблема забезпечення економічної безпеки банківських установ та страхових компаній в Україні станом на 2015 рік постала досить гостро, що визнають і науковці-теоретики, і практики ризик-менеджменту. Так, у першому кварталі 2015 року Агенство Aon Plc оприлюднило щорічну мапу політичних ризиків. Цю мапу агентство готує спеціально для британських страхових компаній, щоб інформувати, де стає безпечніше, а де навпаки — не варто займатися бізнесом. Згідно з такою мапою, Україна належить до держав, де зберігаються найбільші економічні ризики у 2015 році. До таких країн також належать Венесуела, низка країн Африки і Центральної Азії. Відповідно до експертної оцінки, для України притаманними є такі види загроз безпеці суб'єктам господарської діяльності, до числа яких належать і банки та страхові компанії, як стан національ-

ної валюти, законодавство, політичне регулювання та насилля.

Дійсно, різка девальвація національної валюти чинить сильний негативний вплив на рівень економічної безпеки банківських установ в Україні. Валюта України за рік (якщо рахувати з лютого 2014 року по лютий 2015 року) подешевшала більш ніж на 250% щодо долара США. Клієнти банків не можуть обслуговувати валютні позики, і кількість проблемної заборгованості стрімко зростає. При цьому фінансовим установам потрібно повертати депозити в доларах або євро, які необхідно купувати уже по набагато вищому курсу. Ці обставини призводять до дефіциту ліквідності банків.

Різде підвищення офіційного курсу НБУ є загрозою для економічної безпеки банків, оскільки саме по ньому перераховується валюта їхніх балансів: банкам довелося перерахувати за підвищеним курсом всі свої кредити, надані у валюті, і шукати гроші для збільшення капіталів. Ті капітали, якими володіли банківські установи, вони змушені були спрямувати на збільшення резервів, а нових фінансових активів, які потрібні, щоб виконати норматив адекватності капіталу (показує, наскільки капіталу банку вистачає для кредитування та операцій з цінними паперами), наразі немає.

Станом на 1 березня 2015 показник Н2 (норматив адекватності регулятивного капіталу) по всій банківській системі склав 7,37%, а повинен бути за нормами не менше 10%. Цей норматив є важливим індикатором рівня економічної безпеки банків, і його в першому кварталі 2015 року порушили всі банківські установи в Україні. Національний банк України зміг домовитися з МВФ про відстрочки щодо термінів виконання банками цього нормативу — до докризового рівня показник адекватності регулятивного капіталу потрібно поетапно повернути до 1 лютого 2018 року. Також НБУ зажадав від банків усунути до 2017—2019 рр. інші порушення економічних показників, які сталися через з падіння курсу гривні після 6 лютого 2015 року. Сподіваємось, такі послаблення у вимогах дадуть вітчизняним банкам можливість поліпшити рівень їх економічної безпеки у перспективі.

Проте для цього власникам банків, включаючи державні і закордонні банківські установи, необхідно негайно збільшити розмір їх капіталу. Тільки за рахунок внесення нових інвестицій в капітал банків можна привести до належного рівня значення показника Н2 і дати можливість банківській системі працювати надалі, формуючи міцне підґрунтя для забезпечення фінансової безпеки держави. Якщо ж власники не збільшать капітал своїх банків, їм загрожуватиме банкрутство та ліквідація.

Ще однією суттєвою проблемою банківського сектору є тотальна втрата довіри споживачів банківських продуктів і послуг до банківських установ. За даними Національного банку України, за підсумками 2014 року обсяг гривневих депозитів скоротився на 23%, а валютних — на 40%.

Фінансовим посередникам, що надають послуги зі збереження та інвестування активів, як це роблять банківські установи, нині доводиться стикнутись із загрозою вилучення переданих в управління фінансових активів по причині паніки їх клієнтів: налякані нестабільністю та воєнними діями громадяни продовжують масо-

во забирати депозити з банківських рахунків, перестають здійснювати страхові внески. У банківському секторі основною загрозливою тенденцією нині є відсутність вільної готівки для проведення поточних розрахункових операцій, виплати депозитів, термін дії яких скінчився, проведення активних банківських операцій. Водночас МВФ вимагає перевірити усі банківські установи на предмет стійкості роботи в екстремальних ситуаціях (провести так звані стрес-тести). Проте така перевірка вимагатиме додаткових часових, фінансових та трудових ресурсів, яких у сучасних банків і так обмежена кількість.

Відсутність вільної готівки у банківських установах багато у чому пояснюється фактом неповернення банкам виданих кредитів. Так, якщо частка проблемних кредитів станом на кінець 2013 року була на рівні 7% від загальної кількості виданих банками, то на початку 2015 року цей показник становив близько 14%. Якість кредитних портфелів банків сильно погіршилась. Питання повернення кредитів жителями Криму та міст на Сході України також залишається відкритим.

Загрозою для майбутнього страхового ринку нині є зменшення кількості клієнтів, пов'язане у першу чергу з падінням рівня доходів населення. Основне зниження зібраних премій відбулося за видами страхування, тісно пов'язаним з курсом долара. Насамперед, це — "Зелена карта", страхування виїжджаючих за кордон, автострахування та медичне страхування. Але якщо за показниками зібраних премій через курсові коливання зазначені види страхування можуть продемонструвати зростання, то щодо кількості укладених договорів спостерігається різке зниження. Так, у 2014 році кількість автомобілів, застрахованих по КАСКО, знизилася в два рази і, імовірно, за підсумками року обсяг страхування складе 2,7 млрд грн., наблизившись до рівня 2010 року. Водночас навіть розуміючи фінансову неспроможність населення оплачувати страхові послуги, страхові компанії не знижують свої ставки та тарифи, у надії отримати хоча б незначний прибуток та вижити на ринку.

Попри сильний вплив зовнішніх небезпек на стан вітчизняних фінансових установ, зокрема банків та фінансових компаній, не варто забувати і про загрози внутрішнього походження. У більшості випадків внутрішні загрози на страховому ринку виникають внаслідок неефективного фінансового менеджменту банківських установ та страхових компаній, зокрема, не врівноваженої тарифної політики, кредитних ставок і незбалансованого розміщення страхових резервів та вільних банківських активів за напрямками і термінами. Так, допущення помилок при розрахунку тарифної або процентної ставки може призвести до втрати конкурентних переваг фінансової установи на ринку внаслідок необґрунтованого завищення (заниження) розміру страхової премії або банківської комісії.

Важливим завданням досліджуваних видів фінансових установ у рамках забезпечення економічної безпеки страхового ринку та банківського сектору є формування збалансованих страхових та кредитних портфелів. Проблема вітчизняного страхового ринку є те, що більшість страхових компаній відшкодовує власні витрати за рахунок нових страхових премій та надходжень, не приділяючи значної уваги взятими на себе зобов'язан-

нями по формуванню страхових резервів. Банки вчиняють так само, погашаючи депозити, термін виплати яких настав, фінансовими активами, по яким іще не прийшов строк виплат.

На певну увагу при дослідженні фінансової безпеки страхового ринку заслуговує питання ефективного розміщення коштів страховиків, представлених у формі страхових резервів. Не останню роль у цьому процесі традиційно відіграє і банківський сектор. Страхові компанії повинні сформувати власні інвестиційні портфелі таким чином, щоб вчасно і в повному обсязі виконувати взяті раніше зобов'язання перед власниками страхових полісів, внаслідок чого наглядові органи могли б чітко регламентувати напрями розміщення активів і частку, яку має займати кожен вид активу в загальному інвестиційному портфелі страхової компанії.

У ситуації, що склалася, важливого значення набуває державне регулювання та контроль діяльності фінансових посередників. Проте державні регулятори, зокрема Національний банк України, починають проводити масові перевірки фінансових установ, чим обмежують та паралізують їх роботу. Зокрема, під слухним приводом, НБУ спрямовує у банківську установу куратора, який своїми діями із майном банку досить часто доводить його до банкрутства. Він не дає банку змоги нормально провадити діяльність, втручається у процес погашення кредитів, не дозволяє повертати депозити фізичним особам, що і призводить до падіння репутації банку, судових позовів, невдоволення клієнтів та паніки серед громадян, що обслуговуються у даній установі.

Після припинення банком нормальної функціональної активності, НБУ вводить тимчасову адміністрацію, яка згідно з Законом України "Про банки і банківську діяльність" має вжити усіх можливих заходів для відновлення платоспроможності банку. Але на практиці представники такої адміністрації часто за так званими "сірими схемами" вилучають активи банку, що у кінцевому підсумку стає причиною їх банкрутства.

Жахливим наслідком кризи банківської системи для економічної безпеки держави є те, що юридичні особи, які мають рахунки в банку, банкрутують та ліквідують свій бізнес. У результаті цього спостерігаємо загальне падіння економіки, зростання безробіття, падіння виробництва і підвищення рівня інфляції.

Серед таких юридичних осіб, що не можуть собі повернути довірені банкам фінансові активи, перебувають і страхові компанії. Неможливість повернення коштів посилюється терміною необхідністю докапіталізації страховиків. За оцінками експертів, сума, необхідна компаніям тільки для виконання норм законодавства, перевищує 1 млрд грн. При цьому страховики неодноразово заявляли, що більшість акціонерів не бачать перспектив роботи найближчим часом і не готові підтримувати власні компанії і інвестувати додаткові кошти. А без фінансового запасу міцності у вигляді ресурсів акціонерів при зростанні збитковості страхові компанії почнуть банкрутувати.

Таким чином, до найбільших загроз економічній безпеці банківських установ і страхових компаній доцільно віднести наступні:

- загальний економічний спад;
- девальвацію національної валюти;

- нестійкість та непередбачуваність валютних курсів;
- дефіцит ліквідності;
- втрату ділової репутації;
- втрату клієнтів та їх довіри до установ і компаній;
- вилучення фінансових активів зі збереження і управління;
- зниження попиту на фінансові послуги;
- низький рівень регулятивного і резервного капіталів;
- падіння доходів населення і його нездатність виконувати свої фінансові зобов'язання;
- скорочення кредитних та інших видів фінансових операцій;
- неефективність фінансового менеджменту;
- шахрайство;
- політичну нестабільність;
- воєнні дії у державі;
- активізацію рейдерських атак;
- недоліки у організації державного регулювання і нагляду.

Отже, без вжиття належних заходів щодо підтримки високого рівня економічної безпеки банківських установ та страхових компаній у найближчі роки фінансовий сектор України очікує суттєва втрата кількості його професійних учасників, а населення та юридичних осіб — стабільне зростання цін на банківські та страхові послуги і продукти.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Проведене дослідження сучасних загроз економічній безпеці банківських установ і страхових компаній в Україні дало змогу зробити такі висновки.

1. Минулий 2014 рік став для фінансової системи України незвичайним і дуже складним. Десятки банків та інших видів фінансових посередників були визнані банкрутами, і нині проходять процедуру ліквідації, а ряд великих фінансових установ зазнав серйозних збитків через анексію Криму. Загальна політична і економічна нестабільність стали причиною стрімкого зниження рівня економічної безпеки сучасних банків та страхових компаній, що стало загрозою для нормального функціонування фінансової системи держави та стану національної безпеки країни.

2. Основними видами загроз, що супроводжують діяльність вітчизняних банківських установ та страхових компаній, вважаємо загальний економічний спад, девальвацію національної валюти, нестійкість та непередбачуваність валютних курсів, дефіцит ліквідності, втрату ділової репутації, втрату клієнтів та їх довіри до установ і компаній, вилучення фінансових активів зі збереження і управління, зниження попиту на фінансові послуги, низький рівень регулятивного і резервного капіталів, падіння доходів населення і його нездатність виконувати свої фінансові зобов'язання, скорочення кредитних та інших видів фінансових операцій, неефективність фінансового менеджменту, шахрайство, політичну нестабільність, воєнні дії у державі, активізацію рейдерських атак, недоліки у організації державного регулювання і нагляду.

3. Конкретизація загроз економічній безпеці вітчизняних банків та страхових компаній дозволить їх менеджменту усвідомити необхідні напрямки для управління ризиками, а запропонований конкретний перелік небезпек дозволить розробити на державному рівні дієву програму підтримки фінансових установ із таргетним контролем проблемних аспектів їх функціонування в рамках стратегії забезпечення економічної безпеки країни.

Таким чином, перспективи подальших досліджень вбачаємо у формуванні механізмів протидії негативно впливу на результати господарської діяльності фінансових установ, а саме: банків та фінансових компаній, виявлених загроз та розробці пропозицій щодо стратегії забезпечення економічної безпеки фінансових установ в Україні, вектори яких будуть спрямовані на мінімізацію найбільш загрозливих факторів впливу на діяльність фінансових посередників.

Література:

1. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності: навч. посібник / М.І. Зубок. — К.: КНЕУ, 2002. — 190 с.
2. Коваленко В.В. Концептуальные основы безопасности банковской деятельности: монография / В.В. Коваленко. — Германия: LAP, 2013. — 81с.
3. Банківська безпека: навч. посіб. / О.Д. Вовчак, Ю.О. Самура, В.А. Сидоренко, В.А. Вареник. — К.: Знання, 2013. — 237 с.
4. Алавердов А.Р. Организация и управление безопасностью в кредитно-финансовых организациях: учебное пособие / А.Р. Алавердов. — М.: Московский государственный университет экономики, статистики и информатики, 2004. — 82 с.
5. Яременко С.М. Забезпечення економічної безпеки діяльності банків: автореф. дис. ... канд. ек. наук: 08.00.08 — Фінанси, грошовий обіг і кредит / Яременко Світлана Миколаївна; Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. — Київ, 2010. — 25 с.
6. Тринько Р.І. Щодо питання безпеки страхових компаній в Україні / Р.І. Тринько, О.Й. Жабинець // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія економічна. — 2012. — Вип. 2. — С. 165—174.
7. Вовченко Р.С. Чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки / Р.С. Вовченко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. — 2013. — Вип. 1. — С. 75—83.
8. Вовк В.Я. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки банку / В.Я. Вовк // Проблеми економіки. — 2012. — №4. — С. 200—204.
9. Вовченко Р. С. Чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки / Р.С. Вовченко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. — 2013. — Вип. 1. — С. 75—83.
10. Гладчук О.М. Фінансова безпека сучасного страхового ринку України [Електронний ресурс] / О.М. Гладчук // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". — 2014. — № 4. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2931>
11. Нагайчук Н.Г. Інструментарій управління фінансовою безпекою страховиків / Н.Г. Нагайчук // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. — 2014. — № 2. — С. 195—198.
12. Жарій Я.В. Актуальні проблеми фінансово-інформаційної безпеки банківської системи України / Я.В. Жарій, Л.В. Дохтаренко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. — 2013. — № 1. — С. 231—239.
13. Мельник С. І. Шахрайство як загроза економічній безпеці банку / С.І. Мельник // Системи обробки інформації. — 2010. — Вип. 3. — С. 139.

References:

1. Zubok, M.I. (2002), *Bezpeka bankivs'koi diial'nosti* [Banking Security], KNEU, Kyiv, Ukraine.
2. Kovalenko, V. V. (2013), *Konceptual'nye osnovy bezopasnosti bankovskoj dejatel'nosti*, [Conceptual bases of banking security], LAP, Germany.
3. Vovchak, O. D., Samura, Y.O, Sidorenko, V.A. and Varennyk, V.A. (2013), *Bankivs'ka bezpeka* [Banking security], Znannia, Kyiv, Ukraine.
4. Alaverdov, A.G. (2004), *Organizacija i upravlenie bezopasnost'ju v kreditno-finansovyh organizacijah* [The organization and management of safety in the credit and financial institutions], *Moskovskij gosudarstvennyj universitet jekonomiki, statistiki i informatiki*, Moscow, Russia.
5. Jaremenko, S.M. (2010), "Ensuring economic security of banks", Ph.D. Thesis, Finance, money circulation and credit; Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
6. Trynko, R.I. (2012), "Regards security of insurance companies in Ukraine", *Naukovyj visnyk L'vivs'koho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. seriia ekonomichna*, vol. 2, pp. 165—174
7. Vovchenko, R.S. (2013), "Factors and the threat to the financial security of the banking sector of the national economy", *Finansovo-kredytna diial'nist': problemy teorii ta praktyky*, vol. 1, pp. 75—83.
8. Vovk, V.Ya. (2012), "Theoretical foundations providing financial security bank", *Problemy ekonomiky*, vol.4, pp. 200—204.
9. Vovchenko, R.S. (2013), "Factors and the threat to the financial security of the banking sector of the national economy", *Finansovo-kredytna diial'nist': problemy teorii ta praktyky*, vol.1, pp. 75—83.
10. Hladchuk, O. M. (2014), "Financial security of modern insurance market in Ukraine" *Elektronne naukove fakhove vydannia "Efektivna ekonomika"*, [Online], vol.4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2931> (Accessed 30 June 2015).
11. Nahaychuk, N.G. (2014), "Management toolkit financial security of insurers", *Visnyk Universytetu bankivs'koi spravy Natsional'noho banku Ukrainy*, vol.2, pp. 195—198.
12. Gariy, Y.V. and Dohtarenko, L.V. (2013), "Actual problems of financial and banking information security Ukraine", *Visnyk Chernihivs'koho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seria: Ekonomichni nauky*, vol.1, pp. 231—239.
13. Melnyk, S.I. (2010), "Fraud as a threat to the economic security of the bank", *Systemy obrobky informatsii*, vol. 3, p. 139.

Стаття надійшла до редакції 29.07.2015 р.